

**ПОСЕБАН РЕЖИМ ИЗВРШЕЊА КАЗНЕ ЗАТВОРА
У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ**

Стручни рад

DOI: 10.7251/BPGBL3415275D

УДК: 343.915(497.6
Република Српска)

Мр Свјетлана Драговић*
Петар Гаговић**

Апстракт: Начини извршења казне затвора кроз историју су се мијењали. Како се мијењало схватање о сврси казне и кажњавања, тако су се мијењали и начини извршења. Кривични закон Републике Српске прописује да се сврха казне, односно кажњавања састоји у спречавању учиниоца да чини кривична дјела и његово преваспитање, утицају на друге да не чине кривична дјела и развијању и учвршћивању друштвене одговорности кроз изражавање друштвене осуде за кривично дјело и неопходности поштовања закона.

Наш казнени систем се састоји од двије казне, казне затвора и новчане казне. С обзиром на то да је тема рада посебан режим извршења казне затвора, аутори ће у раду говорити само о казни затвора, као временској казни лишења слободе, с тим да ће посебна пажња бити посвећена њеном извршењу (безбједносним аспектима извршења), односно посебном режиму извршења казне затвора. Презентоваће се само рјешења важећих законских прописа Републике Српске.

Кључне ријечи: Казна, затвор, извршење, посебан режим.

КАЗНА ЗАТВОРА

Казни затвора се већ одавно упућују бројни приговори. Наиме, ова казна је у кривичном законодавству прихваћена са пуно очекивања. Међутим, развој криминалитета у свијету је показао да се ова очекивања нису испунила. Казни затвора се замјера то што она не представља ефикасно средство заштите друштва од криминалитета. Све већи напори усмјерени ка хуманизацији затворског третмана осуђених лица смањују њен застрашујући утицај на грађане, те тако не постиже ефекат генералне превенције. С друге стране, њене могућности у погледу остваривања циљева специјалне превенције, прије свега ресоцијализације, такође су ограничене. У великом броју случајева

* *Висока школа унутрашњих послова, Универзитет у Бањалуци; email: svjetlanadragicovic@gmail.com.*

** *Казнено поправни завод Фоча; email: gagovicpetar@gmail.com*

ресоцијализација није ни потребна, а и тамо гдје је потребна, питање је да ли је могуће успјешно реализовати у амбијенту какав је затворски. Посебне критике се упућују казни затвора дугог трајања; сматра се да више доприносе десоцијализацији него ресоцијализацији. Исто тако, замјерке се упућују и казни затвора краћег трајања, за њих се каже да не омогућавају постизање циљева ресоцијализације управо због кратког трајања. Приговори се односе и на економску (не)оправданост. Казни затвора се приговара то да представља скупу кривичну санкцију.

Међутим, и поред бројних приговора, казна затвора и данас заузима најзначајније мјесто у систему кривичних санкција. И поред настојања да се примјена ове казне што више ограничи увођењем њених алтернатива, казна затвора и даље представља најважнију казну у савременим казним системима (Стојановић, 2009: 254). За разлику од неких земаља (нпр. у Њемачкој, Аустрији) у којима се ова казна полако потискује у корист новчане казне, код нас је казна затвора још увијек најчешће изрицана казна (Бабић, 2008: 383). Сматра се да ова казна представља најефикаснији облик реакције на теже облике кривичних дјела. Неопходна је када су у питању опасни делинквенти, делинквенти из навике, делинквенти са психопатским абнормалностима и сл. Ова казна обједињује највише услова који се траже од казне да би била правична. Може се изрицати у различитим трајањима, зависно од извршеног дјела и учиниоца. За сада је најбоља замјена за доживотни затвор и смртну казну (Лазаревић, 2000). Код нас је прописана за свако кривично дјело, као једина или алтернативно са новчаном казном. Како би се отклонили негативни ефекти краткотрајних казни затвора, а и смањила могућност честог изрицања казне дуготрајног затвора, наше законодавство је за ову казну прописало општи минимум тридесет дана и општи максимум двадесет година (видјети члан 32. став 1 КЗ РС). Приликом одмјеравања казне, ови општи оквири се морају поштовати, без обзира на тежину кривичног дјела. Казна се изриче на пуне мјесеце и године, а до шест мјесеци и на пуне дане.

За најтеже облике тешких кривичних дјела учињених са умишљајем, прописан је тзв. дуготрајни затвор. Његово трајање је од двадесет пет до четрдесет пет година. Никада се не прописује као једина казна, увијек је дуготрајни затвор прописан алтернативно са казном затвора. Изриче се само на пуне године.

Гледајући са пенолошког аспекта, прописани минимум и максимум казне веома су важни. С једне стране, дужина боравка у затворској установи треба да омогући организовање и реализовање третмана према осуђеним лицима, а са друге стране треба избјећи адаптацију на затворску средину, односно одвикавање осуђеног лица од живота на слободи. О пенолошким аспектима казне затвора, односно о њеном извршењу, говориће се у наставку рада.

ИЗВРШЕЊЕ КАЗНЕ ЗАТВОРА

Извршење казне затвора у Републици Српској прописано је Законом о извршењу кривичних санкција Републике Српске (Службени гласник РС 12/10). Казна затвора се извршава у установама за извршење кривичних санкција, тачније у казнено-поправним заводима. У Републици Српској има шест казнено-поправних установа, односно казнено-поправних завода за извршење казне затвора (Бања Лука, Бијељина, Требиње, Добој, Источно Сарајево и Фоча), које се међусобно разликују према степену обезбјеђења и интензитету ограничења слободе осуђених лица и мјерама које се примјењују у поступању с њима. Сходно томе, постоје установе отвореног, полуотвореног или затвореног типа. У њима се могу формирати отворена, полуотворена и затворена одјељења (Закон о измјенама и допунама Закона о извршењу кривичних санкција Републике Српске, чл. 3). Установе отвореног типа немају физичко и материјално обезбјеђење, а организација живота и рада осуђених лица заснива се на њиховој самодисциплини и личној одговорности. У Републици Српској нема оваквих установа. Установе полуотвореног типа имају материјално-техничко обезбјеђење, а о реду и контроли кретања осуђених лица брине служба обезбјеђења. У Републици Српској постоје три установе овог типа (Добој, Требиње и Источно Сарајево). Установе затвореног типа, поред материјално-техничког, имају физичко обезбјеђење које чине наоружани припадници службе обезбјеђења. Код нас постоје три овакве установе (Бијељина, Фоча и Бања Лука). У установама затвореног типа могу се формирати одјељења са посебним режимом и одјељења појачаног надзора и програма поступања (Закон о измјенама и допунама Закона о извршењу кривичних санкција Републике Српске, чл. 3).

Законом је прописано да се приликом пријема осуђеног лица на издржавање казне затвора утврђује његов идентитет, врши комплетан претрес лица и ствари, лице се уписује у пријемну књигу, одузимају му се предмети и ствари чије држање није допуштено. У року од 24 сата врши се здравствени преглед и све се уписује у његов здравствени картон (у случају да то није могуће, преглед се врши првог наредног радног дана). Стручни тим пријемног одјељења врши процјену личности осуђеног лица, на основу тога прави процјену ризика осуђеног и прави приједлог програма поступања. Након пажљиве процјене свих околности, посебно узимањем у обзир узраста, личних особина и склоности, као и других својстава од којих зависи позитиван међусобни утицај и одсуство опасности од међусобног физичког и психичког угрожавања, врши се распоређивање осуђених лица у просторије за заједнички боравак и спаваонице. Цјелокупна организација рада осуђених лица и начин живота током издржавања казне детаљно су прописани већ поменути

Законом о извршењу кривичних санкција, односно Правилником о кућном реду за издржавање казне затвора (Службени гласник РС 34/11).

Током издржавања казне затвора осуђена лица су дужна да се понашају у складу са свим прописима из области извршења казни затвора. Са овим прописима осуђено лице се упознаје још приликом пријема у казнено-поправни завод. Поред овога, осуђена лица су дужна да поступају по законитим наређењима службених лица. Свако понашање које није у складу са прописима и наредбама представља дисциплински прекршај, за који осуђено лице може бити дисциплински кажњено. Закон предвиђа лаке и теже дисциплинске прекршаје. За почињене прекршаје, прописане су дисциплинске казне: писмени укор (за лакше дисциплинске прекршаје), одузимање погодности и упућивање у самицу до 20 дана (самица је предвиђена само за теже дисциплинске прекршаје).

У циљу одржавања реда и дисциплине и очувања опште безбједности установе, према осуђеним лицима која константно угрожавају ред и безбједност могу се одредити тзв. посебне мјере за одржавање реда и безбједности, и то: појачан надзор (представља учестало посматрање и контролу осуђених лица дању и ноћу), одузимање и привремено задржавање ствари чије је држање допуштено (извршава се привремено, док трају разлози за примјену), тестирање на заразне болести, алкохол и опојна средства (врши се у случају основане сумње у постојање заразних болести, конзумирање алкохола и опојних средстава), издвајање у просторију без опасних ствари (одређује се ако постоји опасност од насилних радњи према лицима и стварима, опасност од убиства и самоповређивања или угрожавања безбједности у установи, које се не могу отклонити на други начин), смјештај у медицинску просторију са интензивним надзором (одређује се осуђеним лицима код којих се процијени да ће извршити или су извршила било који акт самоповређивања, напада на друго осуђено или службено лице, уз сагласност директора Завода), смјештај у одјељење појачаног надзора и програма поступања (одређује се ако постоји опасност од бјекства, насилног понашања према другим осуђеним лицима или стварима, опасност од угрожавања дисциплине и реда, дакле опасности које се не могу отклонити на други начин) и усамљење (изриче се осуђеном лицу које упорно ремети ред и дисциплину, угрожава безбједност установе и представља озбиљну опасност за лица и имовину у установи, уз претходно мишљење заводског лекара).

Поред ових посебних мјера, према осуђеним лицима се, опет у циљу одржавања реда и безбједности, а у складу са законом, могу примијенити и мјере принуде (физичка снага, везивање, гумена палица, службени пси, шмркови са водом, хемијска средства, електромагнетно/електроничко несмртоносно оружје, кинетичко несмртоносно оружје – гумени меци и ватрено оружје).

Важно је напоменути да се посебне мјере и мјере принуде не третирају као дисциплинске казне.

За осуђена лица „високог безбједносног ризика“ предвиђена је још једна мјера поступања, а то је распоређивање у Одјељење са посебним режимом извршења казне затвора.

ПОСЕБАН РЕЖИМ ИЗВРШЕЊА КАЗНЕ ЗАТВОРА

Према осуђеним лицима за која се приликом испитивања личности утврди да би битно угрозила безбједност осталих осуђених лица и имовине у Установи или која за вријеме издржавања казне битно нарушавају ред и дисциплину, предвиђен је посебан режим поступања. Посебан закон који регулише овај вид извршења казне затвора, Закон о посебном режиму извршења казне затвора, на снагу је ступио у марту 2010. године. Овим законом предвиђено је оснивање тзв. одјељења са посебним режимом, као посебних затворених одјељења унутар казнено-поправних установа затвореног типа. Законом је прописано да ова одјељења оснива министар правде, а да се у њих распоређују „осуђена лица мушког пола која за вријеме извршења казне затвора битно угрожавају безбједност у установи, нарушавају ред и дисциплину, као и лица за која се утврди да су све раније предузете мјере поступања према њима остале безуспјешне“ (члан 2. став 1). Сврха распореда у Одјељење јесте „спречавање свих облика понашања осуђених лица која имају за циљ нарушавање формалног система и организације рада казнено-поправних установа, кроз примјену посебних метода и облика рада (члан 2. став 3)“.

О потреби распореда осуђеног лица у Одјељење одлучује министар правде на приједлог руководиоца установе у којој осуђено лице издржава казну затвора. Уз приједлог за распоред у Одјељење, министру се доставља извјештај о понашању осуђеног лица у току издржавања казне затвора, извјештај о предузетим мјерама поступања према осуђеном лицу и образложење разлога распоређивања у Одјељење. Након што размотри овај приједлог, министар доноси наредбу о распоређивању. Ако је у установи битно нарушена безбједност, министар може и без приједлога руководиоца установе у којој осуђено лице издржава казну, донијети наредбу о распореду осуђеног лица у Одјељење. Приликом распореда у Одјељење, обавезно се доставља лични лист и здравствени картон осуђеног лица.

Осуђено лице може бити распоређено на најмање шест мјесеци. Током боравка у Одјељењу редовно се прати понашање и владање осуђеног лица, и врши процјена степена ризика. Након истека шест мјесеци

преиспитује се оправданост даљег боравка у Одјељењу. Руководилац установе доставља министру приједлог за продужење или обуставу распореда у Одјељење, извјештај о владању и понашању, мишљење о постигнутим резултатима у Одјељењу и процјену степена ризика. На основу приједлога и свих достављених материјала руководиоца установе, министар процјењује да ли је постигнута сврха распореда у Одјељење и доноси наредбу којом обуставља или продужава боравак осуђеног лица у Одјељењу. Овај поступак се понавља након сваких шест мјесеци боравка осуђеног лица у Одјељењу.

Пријем осуђеног лица у Одјељење се врши на основу Наредбе о распореду, и том приликом се врши комплетан претрес лица и ствари, упис у пријемну књигу, а осуђено лице се упознаје са организацијом рада у Одјељењу, својим правима, обавезама и дужностима и прописима који регулишу наведена питања. Такође, у року од 24 сата по пријему заводски доктор обавља љекарски преглед осуђеног лица и руководиоцу Одјељења подноси писмени извјештај о његовом здравственом стању. Ако се оцијени да постоји опасност да ће осуђени извршити или је већ извршио било који акт самоповређивања, да ће напасти на друго осуђено лице или службено лице или да ће испољити било који облик насиља, руководиоца Одјељења може уз прибављено мишљење заводског доктора одлучити да се такво лице смјести у медицинску просторију са интензивним надзором. Стручни тим Одјељења, који чине психолог, васпитачи, руководиоца одјељења и љекар, одмах по пријему осуђеног лица, проучава његову документацију и, узимајући у обзир податке о осуђеном лицу, дотадашњем току издржавања казне затвора, безбједносном аспекту, разлозима распореда у Одјељење, као и на основу непосредног контакта са осуђеним лицем, утврђује приједлог програма поступања. Програм поступања обухвата процјену ризика, безбједносне мјере, васпитни третман, здравствени третман и распоред дневних активности. Распоредом се предвиђа боравак на свјежем ваздуху, посјете, терапија, љекарски преглед, употреба телефона, оброци, топли напици, конзумирање цигарета и др.

Осуђено лице има право да, у складу са Законом, прима посјете, новчане и пакетне пошиљке, користи телефон и дописује се. Ови контакти су ограничени само на сроднике у правој линији и у бочној линији до другог степена сродства, с тим да осуђено лице може да контактира и са својим пуномоћником. Ако разлози безбједности то налажу, руководиоца обезбјеђења може наредити надзор над телефонским разговором или у потпуности ускратити свако право контактирања, о чему ће осуђено лице бити обавијештено. Осуђено лице за вријеме боравка у Одјељењу има право да излази на свјеж ваздух у трајању од најмање два часа дневно и има право на радно ангажовање у просторима Одјељења, али под строго контролисаним условима. На погодности ван круга установе осуђено лице

нема право. Ако, у погледу смјештаја, исхране, одијевања, здравствене заштите, задовољавања вјерских потреба, дужности, обавеза и права, као и дисциплинских прекршаја и казни, упоредимо одредбе које регулишу извршење казне затвора и одредбе Закона о посебном режиму извршења казне затвора, нема велике разлике. И оне разлике које постоје имају за циљ да се програм поступања прилагоди високоризичним осуђеним лицима, односно да се постигне максимална безбједност. Може се рећи да је цјелокупан третман подређен безбједносном аспекту, управо зато што се ради о осуђеним лицима која испољавају насилно понашање и угрожавају безбједност људи и имовине у установи.

ЗАКЉУЧАК

Посебан режим извршења казне затвора предвиђен је за високоризичне категорије осуђених лица, која су током извршења затворске казне наставила с криминогеним активностима и испољавањем насилничког понашања према другим осуђеним лицима. Посебан режим извршења казне затвора није вид дисциплинске казне ни посебне мјере – који се примјењују према осуђеним лицима, већ начин извршења казне затвора који поразумијева извршење казне затвора у строго контролисаним условима, водећи рачуна да се не наруши или не повриједи неко од права осуђених лица. Све активности осуђених лица у овом Одјељењу одвијају се у складу с програмом третмана. Дужина распореда осуђеног лица у Одјељењу са посебним режимом дефинисана је Законом о посебном режиму извршења казне затвора. Распоред се, на образложен приједлог руководиоца затворске установе, наредбом министра правде одређује на период од шест мјесеци. Прије истека наведеног периода, руководиоца затворске установе у чијем саставу се налази Одјељење са посебним режимом, доставља министру правде детаљан извјештај са предлогом о обустављању или продужење распореда у Одјељењу са посебним режимом извршења казне затвора.

Основни циљ распоређивања осуђених лица у Одјељење са посебним режимом јесте очување безбједности у установама за извршење кривичних санкција, кроз издвајање високоризичних осуђених лица. Поред тога, издвајањем осуђених лица, „пресијеца“ се њихова веза са неформалним групама унутар установа, као и веза са криминогеном популацијом ван установе. Овакав приступ осуђеном лицу представља казну, не за учињено дјело, већ за понашање које није у складу са прописима у установи. Иако се, са правне стране, распоређивање осуђеног лица у Одјељење са посебним режимом, не третира као казна, фактички то оно јесте. Осуђено лице је, у правилу, само у соби, нема

право на погодности ван установе, радно ангажовање му је редуковано, све активности су строго контролисане, мјере обезбјеђења максималне итд. Овакав „строжи“ режим поступања јесте казна за осуђено лице. Посебан режим извршења казне затвора нема везе са врстом и тежином извршеног дјела, нити изреченом казном. У обзир се узима само осуђено лице и његово понашање. Свакако да понашање које угрожава безбједност установе, односно лица и имовине у њој, заслужује један овакав приступ. Наравно, важно је нагласити да распоређивање осуђеног лица у Одјељење са посебним режимом, не значи да је оно изоловано и препуштено само себи. Напротив, посебан режим подразумијева и посебан третман, и то третман за свако лице посебно. Тим стручњака (психолог, психијатар, социјални радник, заводски љекар, радник службе обезбјеђења) свака три мјесеца анализира резултате третмана и на основу тога осмишљава даље поступање. Програм третмана предвиђа апсолутно све: безбједносне мјере, васпитни третман, здравствени третман, распоред дневних активности. Настоји се осмислити садржајан приступ, са што мање слободног времена. Посебан режим извршења казне затвора није и не смије бити пасивна изолација. Осуђено лице се, прије свега због друштва, а и због њега самога, мора припремити за живот на слободи.

На крају још да поменемо да је прво и за сада једино одјељење овог типа формирано 2010. године у казнено-поправном заводу у Фочи. Одјељење је изграђено и опремљено у складу са савременим европским и свјетским стандардима из области извршења кривичних санкција и представља једну од најмодернијих установа овог типа у окружењу.

ЛИТЕРАТУРА

- Бабић, М. (2008). *Кривично право – општи дио (прво издање)*. Бања Лука: Правни факултет Бања Лука.
- Лазаревић, Љ. (2000). *Кривично право – општи део (двадесет прво измењено издање)*. Београд: савремена администрација – а. д.
- Стојановић, З. (2009). *Кривично право – општи део (шеснаесто измењено издање)*. Београд: Правна књига.
- Закон о посебном режиму извршења казне затвора, *Службени гласник Републике Српске*, број 30/10.
- Закон о извршењу кривичних санкција Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*“, број 12/10 и 117/11.
- Закон о измјенама и допунама Закона о извршењу кривичних санкција Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*“, број 98/13.
- Кривични закон Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 49/03; 108/04, 37/06, 70/06 и 67/13.

Посебан режим извршења казне затвора у Републици Српској

Правилник о кућном реду за издржавање казне затвора, *Службени гласник Републике Српске*, број 34/11.

Правилник о кућном реду одјељења са посебним режимом, *Службени гласник Републике Српске*, број 38/11.

SPECIAL REGIME OF EXECUTION OF IMPRISONMENT IN THE REPUBLIC OF SRPSKA

Svjetlana Dragovic, mr*
Petar Gagovic**

Abstract: Methods of execution of imprisonment throughout history have changed. As the understanding of the purpose of punishment has changed, so have the methods of execution as well. The Criminal Code of the Republic of Srpska stipulates that the purpose of the sentence or punishment consists in preventing the offender from committing criminal acts and his re-education, the impact on others not to commit crimes, and the development of social responsibility through expression of social condemnation for a criminal offense and the necessity to respect the law.

Our penal system consists of two penalties, prison sentences and fines. Given that the theme of this paper is special regime of execution of imprisonment, the author of this study will only talk about prison sentences, as time penalty of deprivation of liberty. Special attention will be paid to its execution (security aspects of execution), or a special regime of the imprisonment. Only solutions of applicable legislation in the Republic of Srpska will be presented

Keywords: Penalty, imprisonment, execution, special regime.

* Police College, University of Banja Luka; e-mail:svjetlanadragovic@gmail.com.

** Criminal Correctional Institution Foca; e-mail:gagovicpetar@gmail.com